

אסור כי הוא חייב בו. אך מכאן ואילך הדבר מותר.

מסקנה

לדעת הב"י והש"ך נראה שיש לחלק בין המשלוח הראשון של המנות ליתר המשלוחים. המשלוח הראשון הוא חוב גמור ואין לפרוע את חובו מפירות שביעית. אך המשלוחים הנוספים הם רשות ואינם חובה ואינם פורע בהם שום חוב. וגם אם מחזיר משלוחי מנות לשולחים לו, יש לדמות את המשלוחים הנוספים לגמ"ח של מצוה שמותר להחזיר גמ"ח למי שגמל לו, כי אין כאן חוב גמור. ומאידך יש כאן מצוה, ובצירוף שני תנאים אלו התירו לו לגמול חסד גם מפירות שביעית. גם לדעת הרוגאצ'ובי יש לחלק כנ"ל אך מסיבה אחרת, כי במשלוח הראשון הוא חייב לקיים את חובתו מן החולין דוקא ולא מפ"ש, אך במשלוחים האחרים יכול לקיים משלוח מנות גם מפ"ש.

וחייב להודיע שהמשלוח מכיל פ"ש הן כדי שלא יחזיקו לו טובה על כך (ואע"פ שפ"ש נאכלין בטובה, אולם כדי שלא יראה כפורע חוב צריך להודיע ומכיון שאין מחזיקין לו טובה על כך אינו נראה כפורע חוב), והן כדי שישמרו את הפירות בקדושת שביעית.

סימן נח

חילול דמי שביעית

תשובה

בסוכה ל"ט א': "אין מוסרין דמי שביעית לע"ה יותר מג' סעודות ואם מסר יאמר הרי מעות הללו יהיו מחוללין על פירות שיש לי

הנוספים ששולח למרעיו, שאינם מעיקר הדין, יכול לשלוח גם מפירות שביעית.

אע"פ שמצד הסברה היה מקום לומר להיפך. אם עדיין לא קיבל משלוח מנות ואינו רואה במשלוח המנות ששולח תגמולין, אלא מצוה בעלמא, אין כאן פרעון חוב, אלא קיום מצוה ואין כאן חשש סחורה. משא"כ לאחר שקיבל כבר משלוחי מנות ומחזיר משום שרואה בכך כעין תגמולין יש מקום לאסור משום שתגמולין הם כעין פרעון חוב. מיהו י"ל שאין כאן פרעון חוב ממש. שהרי השולח מנות ואינו מקבל בחזרה ספק אם יש לו אפילו תרעומת.

וצ"ע עקרוני מדוע פ"ש אינם נחשבים מן החולין. הרי הם הפקר וכשזוכה בהן הם שלו לכל דבר, לקידושין, לאתרוג, למצה וכד'. ולא דמי למ"ע שהוא בעצם לא שלו ולא ניתן לו אלא ע"מ להתפרנס ממנו בעצמו, ולא לתת לאחרים. ויתכן שגם פירות שביעית ניתנו לנו לאכלה ולא לחלק לאחרים, ולכן א"א לקיים בהם מצוות משלוח מנות. אך מסתבר שרק כאשר הוא ניתן לאחרים כפרעון חוב הדבר אסור, אך לשם רעות בלבד גם מ"ע לא נאסר להאכילו לקרוביו ורעיו. לכן נראה להכריע כמו שכ' הרוגאצ'ובי, שמשלוח ראשון יהיה

שאלה

האם אפשר לחלל את דמי השביעית הנמצאים בידי אנשים רבים ובידי הבנקים ע"י חילולם שלא מדעתם על שו"פ?

לזכות לקטן, וא"כ ק' מדוע השמיט כאן את הדין שהלוקח חייב לחלל את דמי השביעית שמסר למוכר ע"ה?
 אך באמת הכס"מ לא נחת לסברה זו של זכיה, אלא משום שאדם מחלל דבר של חברו. ואולי יש לתלות את הבעיה בשאלה מהו גדר קדושת שביעית, האם הפירות הם הפקר, ואינם שלו כלל, או שהם שייכים לכולם וגם לו. ואולי הדבר תלוי באפקעתא דמלכא או אפקעתא דגברא, שנחלקו בזה הב"י והמב"ט. אם זו אפקעתא דמלכא אין לאף אחד בעלות על הפירות. אך אם הבעלים חייבים להפקיר י"ל שהחלק שמותר להם ליטול לעצמם אינו הפקר. (ובזה אפשר ליישב את הקושיה מדוע צריך פסוק מיוחד לפטור פירות שביעית מתרו"מ תפ"ל משום הפקר), אם הפירות אינם שלו כלל וכן דמיהם ובכ"ז חילול מועיל, מוכח שאפשר לחלל דבר שאינו שלו. אך אם יש לו חלק בהם הוא יכול לחללם רק משום שהם גם שלו, אך פירות של אחרים אינו יכול לחלל, וצ"ע.

ובערוך לנר כ' שתוס' כאן לא נקטו את הטעם של זכיה, כמו שכתבו בקידושין נ"ו. משום שבדמי שביעית אין זכיה. ממנ"פ, אם ע"ה יזהר וישתמש בדמי השביעית כדין אין הוא מעוניין שיפקיעו את קדושתם, ואם אינו משתמש בהם כדין אינו מעוניין שיפקיעו את קדושתם, כי אין הדבר נראה איסור בעיניו, ואינו רואה שום זכות בכך. ולדבריו יוצא שבימינו שרובם ע"ה לא תועיל זכיה שלא מדעתם.

אך לענ"ד אין הכרח לדבריו, כי היה ק' לו מדוע התוס' לא תירצו בסוכה כמו שתירצו בקידושין שזכין לאדם שלא בפניו, ואפ"ל שהרי התוס' בב"ק ס"ח ב' כתבו שני הסברים בהא דכל הנלקט, או משום

בתוך ביתי, ובא ואוכלן בקדושת שביעית". ובתוד"ה מעות כתבו שפלוגתא היא במרובה ס"ח ב', "ולמאן דאסר קשה מה מועיל כאן? וי"ל דהכא קנסא בעלמא". כלומר אין תועלת בחילול שלא מדעתו, אלא הוא קנס על הלוקח בגלל שמסר דמי פירות שביעית לע"ה.

והנה הרמב"ם בהלכות מעשר שני (פ"ט ה"ז) פסק כצנועין בב"ק שיכולים לומר כל הנלקט יהיה מחולל. והק' הכס"מ הרי הרמב"ם פסק בפ"ו מהל' ערכין כר' יוחנן שאין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו? ותי' בשם הרמב"ן שחילול שאני מהקדש וגם לר"י יכול אדם לחלל דבר שאינו ברשותו, וה"ה חילול נטע רבעי. ולפי"ז ה"ה שביעית, שאפשר לחלל דמי שביעית שלא מדעתו של בעה"ב.

אולם הרמב"ם בהל' שביעית לא הביא להלכה דין זה שהלוקח חייב לחלל את המעות שבידי ע"ה. ועכצ"ל שיש לחלק בין חילול נטע רבעי לחילול דמי שביעית. נטע רבעי דינו כמעשר שני והוא קדוש והוי ממון גבוה ולכן אין לו בעלים ומשום כך יכול גם אחר לחלל את הנטע רבעי שבידי חברו, כי מה לי הוא מה לי חברו, הנטע רבעי אינו של אף אחד. משא"כ דמי שביעית הרי הם של המוכר ואינם ממון גבוה וא"כ אין הלוקח יכול לחללם. (אלא שצ"ע א"כ מדוע הברייתא סוברת שיכול לחללם?) ובכפות תמרים הבין בדעת הכס"מ שלד' הרמב"ם מותר לחלל נטע רבעי שאינו ברשותו מדין זכין לאדם שלא בפניו, והק' על זה — הרי הגזלן עצמו אינו יכול לחלל, משום שאינו שלו וא"כ גם הנגזל לא יכול לזכות עבורו, אלא א"כ נאמר שזכיה אינה מטעם שליחות, וע"כ הרמב"ם סובר שזכיה אינה מטעם שליחות, ולכן פוסק שאפשר

ששביעית מתחללת גם בדרך חילול. ומה שהגמ' אומרת שהמוסר דמי שביעית לע"ה חייב לחללן הרי המדובר בפרי שני; ורק לר' יוחנן, הסובר שאפשר לחלל דרך חילול — מועיל חילול שלא ברשותו (עי' כרם ציון השלם, מאמר הרב פישור). אבל לר"א שמאפשר לחלל רק דרך מקח — א"א לחלל מעות שאינן ברשותו (עיין חי' הריטב"א כאן). וא"כ ברייתא זו היא אליבא דר' יוחנן דפירות שביעית תופסים דמיהם דרך חילול.

ויש מקום לעיין בעצם התפסת קדושה בדמי פירות שביעית, מאיזה דין היא, בין בדרך חילול בין בדרך מקח. אין כאן דמיון להקדש. כי בהקדש המגמה היא להחליף את ההקדש בדמים, להוציא את ההקדש לחולין ולהתפס במקומו את דמיו. אך בשביעית א"א לומר כן, שהרי אין הפירות הראשונים יוצאים לחולין. ולכן צ"ל שאין כאן החלפת דמים בפירות, אלא גזה"כ היא שאפשר להתפס קדושה בדמי פירות שביעית. אמנם בפרי שני יש מקום לומר שמכיון שהפרי יוצא לחולין, יש כאן החלפת דמים בפירות שביעית כמו בהקדש; אך מאידך אפ"ל שכל דיני שביעית הם גזה"כ, וכשם שבפרי ראשון גזרה התורה שהדמים ייתפסו בקדושה למרות שאין הפרי יוצא לחולין, ה"ה בפרי שני גזרה התורה שהדמים ייתפסו בקדושה מאותו דין שבו הם נתפסים בפרי ראשון (ואם כי הדין שונה, שפרי ראשון, שאינו יוצא לחולין — אין לו דין חילול; ופרי שני, היוצא לחולין — יש לו דין חילול, אולם גם חילולו וגם הוצאת הפרי השני לחולין שניהם מגזה"כ ולא מדין תמורה).

העולה מזה הוא, שהשאלה, האם אפשר לחלל פירות שביעית שבידי אחרים בלי ידיעתם תלויה בספק הנ"ל; אם חילול פירות שביעית הוא מדין תמורה כדין מקח

שהפקר בי"ד הפקר, או משום זכין לאדם שלא בפניו. ובקושיותיהם שם סברו דרך שלישית שאפשר לחלל דבר שאינו שלו, אלא שדחו את הראיות. אולם הסברה לכשעצמה ניתנת להיאמר. וא"כ אפ"ל שהתוס' בסוכה נחלקו על התוס' בקידושין ולא סברו שזכין לאדם, כמו שהתוס' בב"ק נחלקו בדבר. והתוס' בסוכה סוברים שא"א לזכות לאדם שלא מדעתו בדבר שאין בו ריוח ממונן. (עיין קצוה"ח סי' רמ"ג ובאר יצחק א"ח סי' א'). ועיין ריטב"א בסוכה שהביא את הסבר התוס' בקידושין משום זכין לאדם שלא בפניו, ולא חשש לסברת הערל"ג שבעם הארץ אין זכיה.

והאחרונים (הרש"ש, השפ"א, והחזו"א סי' כ"ה) הק' על התוס' מהי קושייתם בכלל, הרי אין זה דומה כלל לנגזל שהדבר שלו רק אינו ברשותו, משא"כ כאן הדמים אחרי שמסרם לע"ה אינם שלו ואינם ברשותו? ולענ"ד, התוס' כאן הק' כשם שהק' בב"ק שגם בדבר שאינו שלו ואינו ברשותו יכול לחלל. אמנם שם לא נשאר בהנחה זו, אולם כאן הקשו משום שסברו שהנחה זו נכוונה, וכמו שלדעת הרמב"ם זוהי מסקנת הסוגיה שם, כפי שפי' הכס"מ בדבריו. אולם למעשה התוס' לא הכריעו בשאלה זו אלא ראו בה מחלוקת ללא הכרעה.

והנלענ"ד ליישב את דעת הרמב"ם ולחלק בין חילול פ"ש לפדיון נטע רבעי. פדיון בתורת מקח חייב להעשות מדעת הבעלים כבכל מקח; אך חילול, כיון שאינו בתורת מקח, אינו צריך להעשות מדעת הבעלים. והנה בסוכה מ"א א' מסיק רב אשי: "מחלוקת בפרי שני; אבל בפרי ראשון — דברי הכל דרך מקח אין, דרך חילול לא". כלומר, בפרי שני דעת ר' אלעזר ששביעית מתחללת רק דרך מקח, ור' יוחנן סובר

יצא לחולין, אם נניח שחילול הוא מדין מקח הדבר תלוי בדעתו, והוא יכול להתנות שהפרי לא יצא לחולין. אך אם נאמר שחילול הוא המרת הפרי בדבר אחר ולא מדין מקח אין הדבר תלוי כלל בדעתו. ובעל כורחו הפרי יוצא לחולין.

ועי' חזו"א (י' י"ג ד"ה אבל) שכתב שלא מסתבר שפירות שביעית יתחללו בעל כורחו. החזו"א תפס כנראה שחילול הוא מדין מקח. אך יש פנים גם לאפשרות האחרת שחילול הוא המרת קדושה בחולין ולא מדין מקח.

(ולענ"ד נראה שיש מקום לומר שאפילו אם נניח שחילול הוא מדין מקח אי אפשר להתנות שהפרי לא יצא לחולין, שהרי זוהי מהותו של מקח שעל ידו הנכס עובר מבעלות אחת לחברתה, והתורה קבעה שבהעברת בעלות ע"י תמורה ממונית הפרי יוצא לחולין. ונהי שהמקח נעשה מדעתו הגמורה של המוכר, אך הפקעת הקדושה היא תוצאה הכרחית של המעשה ואינה תלויה בדעתו של המוכר, וצ"ע).

וא"כ הלכה למעשה נראה שלד' התוס' לא מועיל חילול שלא מדעתו. ולד' הרמב"ם נחלקו הדעות: פאה"ש (סי' כ"ח אר"ק כ"ח) כתב שהרמב"ם סמך על מה שכתב בהל' נטע רבעי ומע"ש (פ"ז ה"ז), מאידך יתכן לומר שהרמב"ם מחלק בין חילול נטע רבעי לחילול דמי שביעית ולכן לא פסק כן להלכה. ובשבה"א (פ"ח הל' י"ב תוספת מכ"ק) פסק שלא מהני חילול שלא מדעתו. וא"כ מן הראוי לא לסמוך על זה. אך מכיון שיתכן שבכל זאת חילול שלא מדעת בעה"ב מועיל מן הראוי לחלל את כל הכסף הנמצא בשוק כדי להציל אולי את הציבור מפני שימוש בדמי שביעית.

וממכר, ובגלל שהפרי השני יוצא לחולין מועיל בו חילול, ומכיון שהוא מדין תמורה, יש צורך בדעתו של בעל הפרי, או לפחות בדין זכיה שזכין לאדם שלא בפניו; אך אם נאמר כצד השני, שדין חילול אינו מדין תמורה, אלא מגזה"כ בפנ"ע שהמחלל פירות שביעית מתפיס בהם קדושה ומוציא את הפרי לחולין, לא צריך את דעת הבעלים. הסוגיה כאן סברה כדעה השניה, שכל החילול הוא מגזה"כ מיוחדת ולכן הוא מועיל גם שלא מדעת. אך התוס' פסקו שהחילול הוא תמורה וצריך את דעת הבעלים ולכן א"א לחלל שלא מדעתם.

ועל דרך זו י"ל בדעת הרמב"ם שייתכן שהוא חילק בין חילול מע"ש לחילול פירות שביעית. בפירות שביעית יש הבדל בין הפרי הראשון לפרי השני ומכיון שהפרי הראשון מתחלל רק דרך מקח י"ל שגם הפרי השני אע"פ שהוא יכול להתחלל בדרך חילול השוותה התורה את דינו של חילול זה למקח של הפרי הראשון, ודינו של הפרי השני הוא מדין מקח. משא"כ במע"ש מלכתחילה ניתנו בו שתי דרכים נפרדות לחילול, דרך מקח ודרך חילול, אין הבדל בין פרי ראשון לפרי שני, לכן שתי הדרכים נפרדות זו מזו, ודרך חילול אינה דרך מקח. הנפקא מינה היא אם יש צורך בדעת הבעלים. אם כנים דברינו, הרי בשביעית גם בחילול פרי שני צריך דעת בעלים כי דינו כדין מקח ובמע"ש בדרך חילול אין צורך בדעת בעלים.

ועיין תורת זרעים (פ"ח מ"ז) שאף הוא חקר בגדר חילול פירות שביעית כנ"ל ותלה בחקירתו זו נפ"מ לשאלה אם המחלל פרי שני של שביעית אינו מעוניין שהפרי השני